

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Александър Любенов Гънгов, СУ „Св. Климент Охридски“ относно дисертацията на г-н Дан Коржеску „Геноцидът, Модерността и философията на мира“ за присъждане на образователна и научна степен „Доктор по философия“ по 2.3. „Философия“ (Философия с преподаване на английски език)

Представената дисертация на английски език, съдържа 180 стр. по БДС. Библиографията се състои от 149 заглавия на английски език. Текстът включва пет глави, увод и заключение. Авторефератът е в разширен формат на български език, както изисква Законът и Правилникът на СУ. Дисертантът има две публикации по темата на дисертацията в българското списание на английски език *Sofia Philosophical Review*. Г-н Коржеску е взел семестриалните курсове в „Докторантската програма по философия с преподаване на английски език“, носещи 60 ECTS, които са предвидени в индивидуалния учебен план, с отличен успех, както и минимумът по специалността и по западен език. Дисертацията е самостоятелен труд на нейния автор, като всички позовавания са извършени коректно. Обсъдена е от катедра „Логика, етика и естетика“ с решение за откриване на процедура по публична защита. Спазени са всички изисквания за откриване на процедура за публична защита.

Дисертационният труд полага основната теза още в заглавието на увода „Геноцидът като радикално отхвърляне на политическата и социалната модерност“. Авторът последователно я прокарва през целия текст, като въз основа на възприетите от него предпоставки успява да я впише в кохерентното цяло на работата си. Структурата на дисертацията предоставя възможност тезата да се разгърне пълно и убедително с помощта на подходяща философска аргументация. Г-н Коржеску започва изложението с търсене на корените на геноцида в същността на съвместното съжителство на хората; проследява и коментира няколко утвърдени концепции за произхода на геноцида; обръща специално внимание на схващанията на първото поколение представители на Франкфуртската школа за Просвещението и критикува отбелязаните в тях недостатъци, както и произтичащите следствия по отношение на геноцида; подчертава продуктивната позиция на Хегел при тълкуването на история на

философията и на политическата философия, а оттук и на значимостта на Хегеловите възгледи за Просвещението и изводите относно геноцида; спира се на спира се на предвиждания от Кант „вечен мир“ и се опитва да покаже как и защо нашето съвремие се доближава до Кантовата визия. Като цяло, текстът носи всички черти на зряла философска работа, която доказва философска образованост и способност за излагане на завършени тези в работа, притежаваща достойнствата на защитима дисертация.

Авторът напълно оправдано се придържа към възгледа, че геноцидът не е практика, породена от Просвещението и Модерността. Той предоставя приемливи доказателства в полза на твърдението, че геноцидо-подобни явления съпътстват човечеството от предисторически времена. Наистина, той не си поставя за цел да демонстрира строга дефиниция на това що е геноцид и как той се различава от другите форми на унищожение на големи групи от хора, а само имплицитно ползва определени характеристика на геноцида. Но мисля, че в контекста на поставените цели това не трябва да се разглежда като недостатък. Смятам за обосновано отстояването на идеите, че утопическо съзнание и политическа религия са изиграли роля при осъществяването на геноцидите през 20.в. Приемам като добре защитена тезата, че идеите на немския романтизъм, фолклорни и носталгични мотиви, Ницшиански тенденции, Шпенглеровото чувство за упадък и по-обща песимистични настроения са повлияли позицията относно Просвещението на оригиналната Франкфуртска школа. Възгледът за ядреното оръжие като съдържащо средство срещу широкомащабен военен конфликт също изглежда добре промислен, но с уточнението, че такова съдържане все пак не възпрепятства локалните военни конфликти, ограничени до конвенционално оръжие, да се превърнат в почва за масово унищожение, достигащо до геноцид.

Като особена заслуга на Дан Коржеску бих искал да открия интерпретацията и използването на Хегелиански теми в дисертацията. Струва ми се напълно на място разграничението между емпирична история и дълбинната история на духа, която е същинската история на човечеството, където определени събития са пренебрежими, а

други—смислообразуващи и полагащи нови епохи. Умело е използвана Хегеловата фигура на хитростта на разума, като примерите, давани от дисертанта в подкрепа на собствените му тези, допринасят за убедителността на работата. Въплъщение на диалектиката в стила на Хегел са размишленията на автора относно възпиращия характер на ядреното оръжие. Показано е красноречиво преминаването на противоположностите една в друга при осмислянето на създалата се ситуацията, при която най-унищожителното средство за водене на война се превръща в своето друго, в сигурна гаранция за дълготраен мир. В дисертацията си, както и в публикациите си в *Sofia Philosophical Review*, г-н Коржеску доказва задълбочено познаване на Хегеловите философско-политически възгледи, на неговата „Феноменология на духа“, както и на принципите, върху които е изградено учението на немския класик.

Накрая, бих искал да задам един въпрос и да направя няколко забележки, които в никакъв случай не омаловажават постиженията на обсъждания дисертационен труд. Въпросът ми е свързан с изведените от автора приноси на дисертацията, които смятам за издържани и отразяващи съдържанието на текста. Струва ми се, обаче, че не може еднозначно да се отстоява твърдението в един от приносите за неизменната обусловеност на всеки геноцид от военни действия. Досегашната емпирична история, наистина, потвърждава подобно становище, но в духа на Хегел емпирията не изчерпва философските принципи. Бих искал да запитам г-н Коржеску дали вижда философски предпоставки, които да диктуват обусловеността на геноцида от водене на война. И като подвъпрос бих искал да разбера неговото мнение по отношение на журналистическата метафора, популярна в българските медии, че нашите правителства от началото на прехода през 1989 г. водят политика на геноцид спрямо собствения си народ. Дали това е просто PR трик за увеличаване на тиража в епохата на безсмислено бърборене и завоалирани лъжи или съдържа значителна доза истина като се има пред вид, че за последните двадесет и шест години /1989 г.- 2015 г./ България се „издига“ до 3-то място по най-висока средна смъртност на 1000 души от населението в световната

ранглиста? Ситуацията се усложнява от факта, че смъртността в България надвишава тази в страни, където се водят реални бойни действия, като Афганистан, Ирак, Сирия, Йемен, Либия и Колумбия, в които загиват значителни групи мирно население, доближаващи споменатите конфликти до проява на геноцид.

Забележките ми са свързани с някои философски детайли на изложението. Ако разгледаме критиката на автора срещу възгледите на основателите на Франкфуртската школа срещу Просвещението, то позицията на г-н Коржеску, че те се концентрират върху инструменталния разум и игнорират Просвещенската концепция за свободата и човешките права, изглежда несъмнена. Би трябвало да се има пред вид, обаче, че критическата теория в първоначалната ѝ форма се обявява срещу ядрото на Просвещението, т.е. срещу новото разбиране за разума, върху което се гради всичко останало включително възгледите за свободата и човешките права. Това навежда на мисълта, че когато се сгромоляса фундаментът, то и онова, което е издигнатото върху него, няма как да се запази. От друга страна, самият дисертант сочи в текста, че според Хегел вследствие на хитростта на разума най-почтени цели в човешката история се осъществяват по ужасни начини. Тази Хегелова постановка, но с обратен знак, би могла да се приложи към прочита, който Франкфуртците от първо поколение дават на Просвещенския разум: най-величествени човешки мотиви могат да доведат до покъртителни резултати. Подобна формулировка съответства и на друг Хегелов принцип, че едната противоположност, разглеждана откъсната от другата—разумът без предразсъдъци, неистина и суеверия—придобива характеристиките на противоположността, която разсъдъчно отрича, нарушавайки принципите на спекулативното мислене.

У мен буди известно несъгласие и тезата, че Марксизмът е песимистично учение, което, по принцип, е не особено различно от изобилните песимистични концепции в началото на 20.в. Фактът, че Марксовата теория заклеява настоящето на капитализма, не е задължително да означава, че проповядва песимизъм. Както е

известно, Маркс /сполучливо или не/ предлага средства за преобразуване на обществото и по-скоро неговите идеи биха могли да се съпоставят с тези на Християнството, където надеждата е основна добродетел и движеща сила. Очевидно е, че и двете учения биха могли да се обвинят в утопизъм, но същото би могло да се отнесе към демокрацията, в потвърждение на което не случайно подигравателният израз за „светлото бъдеще на комунизма“ лесно се е превърнал в не по-малко ироничното твърдение относно „светлото бъдеще на демокрацията“. Нещо повече, оправданието на недостатъците на демокрацията с крилатия израз, че „просто не е измислено нищо по-добро от нея и волю-неволю се налага да се задоволим с нея“ потвърждава критиката на Адорно и Хоркхаймер срещу Просвещенския разум като проводник на фатализма. Бих искал също така да спомена в защита на присъствието на Марксовото наследство у Франкфуртците, че техните понятия за отчуждението, реификацията и произлизащите последици от тях са несъмнено в лоното на Марксизма. Така че, справедливото наблюдение на дисертанта, че критическите теоретици от Франкфурт са повлияни от цяла палитра разнообразни идеи не би трябвало да засенчва техните разработки в рамките на Марксовото учение. Като последна забележка бих искал да отбележа елемент на непоследователност в аргументацията на дисертанта относно възможностите на либералната демокрация да избегне прояви на геноцид. В дисертацията нееднократно се подчертава, че западните либерални демокрации с установени традиции в това отношение, като Великобритания и Франция, не биха могли да допуснат геноцид. Това твърдение, обаче, е в противоречие с разясненията на самия дисертант относно колониалната политика на споменатите либерални демокрации, водеща до прояви на геноцид в колониите. Бих искал още веднъж да уверя уважаемото жури, че посочените забележки по никакъв начин не поставят под съмнение стойността на разглеждания дисертационен труд, а единствено целят да предоставят материал за размисъл на г-н Коржеску в бъдещите му работи.

С казаното дотук бих искал еднозначно да изкажа подкрепата си на дисертацията на г-н Дан Коржеску, да изразя убеждението си, че работата е достойна да бъде приета и да призова уважаемите колеги от научното жури да гласуваме единодушно за присъждането на образователната и научна степен „Доктор по философия“ по 2.3. „Философия“ (Философия с преподаване на английски език) на кандидата.

6.09.2016 г.

София

Подготвил становището:

/проф. д-р Александър Л. Гънгов/